

<https://doi.org/10.52387/1811-5470.2023.3.08>  
CZU: 37.091

## ABORDAREA INTER/TRANSDISCIPLINARĂ – CONTEXT PENTRU RECONFIGURAREA ÎNVĂȚĂRII<sup>1</sup>

Nina PETROVSKI

doctor habilitat, conferențiar universitar,  
Institutul de Cercetare, Inovare și Transfer Tehnologic  
al Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău  
ORCID iD: 0000-0002-4014-790X

**Rezumat:** *Articolul dat formulează un șir de răspunsuri la întrebarea - cum abordarea inter/ transdisciplinară creează un nou context pentru învățare care conduce la reconfigurarea învățării. Acest mecanism de învățare trece dincolo de orientarea excesiv academică a disciplinelor tradiționale și o transformă în una cu accent pe dezvoltarea personală și socială a elevului.*

**Cuvinte-cheie:** *interdisciplinaritate, transdisciplinaritate, reconfigurarea învățării, competență transdisciplinară, educație integrală.*

### INTER/TRANSDISCIPLINARY APPROACH – CONTEXT FOR RECONFIGURING LEARNING

**Abstract:** *This article formulates a series of answers to the question how the organization of education, starting from problems, realities of life, contributes to a better contextualization of learning, to the formation of values, attitudes and transversal competences, based on the fact that this mechanism offers a learning model that goes beyond the rigidity and excessive academic orientation of traditional disciplines, turning it into a process with sustainable and efficient results for the personal and social development of the student.*

**Keywords:** *interdisciplinarity, transdisciplinarity, transdisciplinary attitude, transdisciplinary competence, integral education.*

În contextul noilor provocări societale tot mai activ se promovează ideea că organizarea învățării pe criteriul disciplinelor în variantă clasică este insuficientă. Școala de astăzi trebuie să pregătească elevii pentru adaptarea la schimbările tot mai rapide din economie și societate, pentru ocupații care încă nu au fost create, pentru a folosi tehnologii care nu au fost încă inventate. Dar abordarea fragmentată în învățare nu poate oferi elevului o viziune corectă asupra lumii, deoarece în această învățare nu se realizează legături între domenii și nu se ia în calcul interdependențele dintre acestea. Abordarea disciplinară fiind restrictivă nu permite cercetarea și cunoașterea complexității vieții reale. Așa cum afirmă C. Cucoș „doar integrativul și holisticul bine fundamentate au șansa să ne facă să înțelegem sensurile adânci ale existenței” [Apud 2, p. 51]. Reiese că, e nevoie de unirea profilurilor disciplinare care să cuprindă toate aspectele cu care este înzestrată ființa umană, iar această abordare a educației conduce la reconfigurarea procesului de învățare. Aceste împrejurări, după cum susține L. Ciolan, a

impus în fața cercetătorilor din domeniul științelor educației problema identificării unui *nou mod de producere a cunoașterii* [5]. În opinia cercetătorului L. Ciolan, noul mod de producere a cunoașterii, spre deosebire de cel clasic, provine din două mari surse – *cognitivă și socială* și „se bazează mai mult pe transformările din lumea contemporană fiind determinat de *imersiunea transdisciplinarității, de gândirea transversală* și axat pe rezolvarea problemelor vieții cotidiene”. Respectiv, subliniază cercetătorul, noul mod de producere a cunoașterii revendică și un alt tip de învățare: „*una de tip integrat, orientată de contextul aplicării și centrată pe rezolvarea de probleme*”, astfel, încât să asigure dobândirea de competențe transdisciplinare, care să permită oamenilor să facă față noilor provocări [5, p. 35].

Prin noul mod de cunoaștere identificat de L. Ciolan, cercetătoarea M. Hadîrcă, are în vedere instituirea *cunoașterii transdisciplinare*, care este asociată cu soluționarea problemelor lumii actuale, care au influențat puternic direcțiile de dezvoltare a educației și formării determinând apariția de noi

<sup>1</sup> Articolul este elaborat în cadrul proiectului de cercetare instituțională *Reconfigurarea procesului de învățare din învățământul general în contextul provocărilor societale*. Cifru: 20.80009.0807.27 A.

concepte, viziuni, paradigme educaționale și antrenând cele mai largi dezbateri cu privire la natura, funcțiile, scopurile educației în postmodernitate [6, p. 41]. Prin urmare, învățarea trece *dincolo de discipline*, ea devine integrată.

Astfel, învățarea ieșită din cutia disciplinelor școlare se apropie de problemele vieții reale. Fenomenele tot mai complexe ale vieții nu pot fi explicate de științele isolate, astfel, apare necesitatea de a readuce în actualitate ideea de *educație integrală*. Abordarea integralizată, în opinia cercetătoarei T. Callo, înseamnă crearea de corelații între teme, domenii, subiecte sau competențe. Acestea au o puternică legătură cu viața cotidiană și vizează formarea de *valori și atitudini* [3, p. 18]. Având drept scop formarea competențelor-cheie ale elevului, integralizarea contribuie la satisfacerea intereselor și abilităților lui. Ajungem să înțelegem, că integrarea ajută să se identifice relațiile nu numai dintr-un singur domeniu, dar și între domenii diferite și din afara școlii, în așa fel, fiind asigurată dezvoltarea integrală a personalității [8].

Din cele analizate reiese că integralizarea în educație este un proces, precum și rezultatul interacțiunii diferitelor elemente care conduce la apariția unor elemente integrate, noi. Interacțiunea dintre diferite elemente constituie un proces complex și pe mai multe niveluri.

*Integrarea conținuturilor* vizează stabilirea de relații între concepte, noțiuni, idei, informații, valori ce aparțin diverselor discipline școlare. Din acest punct de vedere, sunt identificate următoarele niveluri de integrare: intradisciplinară, multidisciplinară, pluridisciplinară, interdisciplinară, transdisciplinară.

Nu putem vorbi despre procese reale de integrare, despre procese explicite de frontieră la nivelul *intradisciplinarității* și *multidisciplinarității* unde, în primul caz, are loc conjugarea conținuturilor interdependente din același domeniu de studiu, iar în cazul multidisciplinarității are loc o corelare a demersurilor mai multor discipline pentru a clarifica o problemă din mai multe puncte de vedere. Dar totuși, integrarea curriculară la aceste niveluri creează anumite avantaje. Integrarea la nivelul *intradisciplinarității* contribuie la creșterea coerenței interne a disciplinei școlare prin centrarea pe facilitarea procesului de învățare; creșterea semnificativității predării prin sporirea activităților de învățare și stimularea realizării de legături între conținuturi; creșterea eficienței învățării prin sprijinul adus prin inserție și armonizare. În cazul *multidisciplinarității* integrarea curriculară facilitează realizarea legăturilor între conținuturile mai multor discipline; ajută la o mai bună înțelegere a problemelor care nu pot fi explicate integral în cadrul unei discipline.

Nivelul unde pentru prima dată are loc integrarea propriu-zisă este *interdisciplinaritatea*. Ea apare ca o cerință a diferențierii limitelor dintre domenii și implică interferarea diverselor arii curricular. Presupunând interferența dintre competențe sau conținuturi, *interdisciplinaritatea* permite transferul cunoștințelor între domenii adiacente, transferul conceptelor între discipline, a metodelor și strategiilor de învățare. Prin abordarea *interdisciplinară* elevii se cunosc cu conceptele și principiile comune mai multor domenii. Astfel, limitele stricte ale disciplinelor sunt ignorate, iar aceasta contribuie la realizarea obiectivelor de învățare, la dezvoltarea competențelor integrate care avantajează transferul cunoștințelor fundamentale în diverse contexte ale lumii reale și la formarea unei viziuni globale.

*Interdisciplinaritatea* presupune abordarea complexă a conținuturilor pentru formarea unei imagini întregi asupra unei problematice. *Interdisciplinaritatea* permite soluționarea problemelor care nu pot fi rezolvate prin metode sau abordări unice, permite schimbări de ordin conceptual și metodologic deoarece ea presupune integrare între diferite domenii ale cunoașterii și între diferite abordări. Reiese că, *interdisciplinaritatea* reprezintă un mijloc de organizare a conținuturilor învățării cu consecințe asupra întregii strategii de proiectare a curriculumului, *Interdisciplinaritatea* prezintă o imagine holistică asupra fenomenelor studiate în cadrul diferitelor discipline și admite utilizarea cunoștințelor într-un anumit context. În așa fel, prin interdisciplinaritate *învățarea are loc altfel* și obține un aspect formativ.

Din punct de vedere epistemologic, metodologic și pragmatic *interdisciplinaritatea* cuprinde cunoașterea și acțiunea didactică, oferind, în așa fel, o reprezentare holistică asupra fenomenelor care înlesnește contextualizarea și aplicarea cunoștințelor în contexte diverse.

Transferul strategiilor între discipline reprezintă principiul de bază al *interdisciplinarității*. Având la bază acest principiu, în abordarea *interdisciplinară* se evidențiază următoarele grade:

- *aplicativ*;
- *epistemologic*;
- *generator de noi discipline* [Apud 5, p. 127].

Aceste niveluri se manifestă în felul următor: din transferul de metode rezultă aplicații practice concrete, din asimilarea metodelor din alte domenii în cadrul unei anumite discipline se inițiază analize interesante privind propria epistemologie, iar din transferul de metode dintre două sau mai multe discipline generează o disciplină nouă.

Deci, *interdisciplinaritatea* este o totalitate de relații și interdependențe dintre diverse conținuturi la nivelul demersului didactic pentru dezvoltarea personalității elevului.

În procesul învățării *abordarea interdisciplinară* contribuie la:

- asimilarea cunoștințelor care vor fi exploatate în alte perioade ale școlarității;
- elucidează o temă apelând la mai multe discipline;
- creează situații de corelare a limbajului de specialitate a mai multor discipline școlare;
- oferă posibilități de aplicare a cunoștințelor în diferite contexte;
- favorizează transferul și rezolvarea de probleme noi;
- permite o viziune mai generală și o decompartmentare a cunoașterii umane;
- pune în evidență globalitatea temei/problemei de studiat.

Este important de cunoscut că utilizarea în exces a *interdisciplinarității* poate duce la superficialitate, generalizare abuzivă, însușirea unor cunoștințe și formarea unor competențe confuze, neclare, dispariția concretului. De aceea ea trebuie să fie corelată cu intra/pluridisciplinaritatea.

Formarea unui caracter integru și dezvoltarea unui sistem de competențe care să permită participarea activă a individului la viața socială și economică solicită o altă perspectivă de abordare a activității de formare-dezvoltare a personalității umane, și anume, formarea *competențelor - cheie* necesare pentru fiecare cetățean. *Abordarea transdisciplinară* este mai apropiată de această perspectivă. Ea oferă un *alt context pentru învățare* bazat pe transfer, experiență, făcându-i capabili pe elevi să vadă dincolo de fapte sau idei și să poată decide în legătură cu problemele din viața reală. Dovadă că abordarea transdisciplinară creează contexte de a învăța altfel servesc și următoarele idei: obiectivele și conținuturile învățării se concentrează în jurul unor teme cross-curriculare, facilitează transferul de cunoștințe în contexte noi, încurajează elevul în construcția propriei învățări, dă sens învățării și asigură o mai bună pregătire pentru viață a celui ce învață, oferă șansa să înțeleagă legăturile dintre domeniile învățării etc.

Astfel, putem afirma că *transdisciplinaritatea* oferă o perspectivă clară pentru reconfigurarea procesului actual de învățare orientat spre formarea de competențe-cheie. Această reconfigurare asigură o mai bună adecvare a educației naționale la contextul sociocultural al epocii în care se dezvoltă și servește drept bază conceptuală pentru dezvoltarea curriculumului actual, luat ca întreg, el însuși fiind transdisciplinar prin natura sa. În același timp, *abordarea transdisciplinară* ca context pentru reconfigurarea învățării oferă elevilor șansa unei *culturi transdisciplinare*, construită pe cei patru piloni

ai învățării sugerați de J. Dellors între care există o „trans-relație”: *a învăța să cunoști, a învăța să faci, a învăța să trăiești alături de ceilalți* ce presupune o *atitudine transculturală*, *a învăța să fii*, pentru că numai cel care *a învățat să fie* poate fi cu adevărat și împreună cu ceilalți [6, p. 66].

*Transdisciplinaritatea*. reprezintă cel mai înalt nivel de integralizare, alcătuind faza cea mai complexă și mai radicală a integrării. La acest nivel, mai multe discipline școlare se întrepătrund care, mai apoi, dă naștere unui fenomen real de cunoaștere. Or, după cum susține B. Nicolescu, *transdisciplinaritatea* este ceea ce în același timp se află între discipline, în interiorul lor și dincolo de orice disciplină școlară [3, p. 53]. Iar cercetătoarea V. Bălci constată că *transdisciplinaritatea* se fundamentează pe *dialogul* dintre discipline pentru a ajunge la *unitatea cunoașterii*, având finalitate *înțelegerea lumii prezente* [32, p. 51].

*Abordarea transdisciplinară*, are la bază următoarele viziuni, concepții și concepte științifice: *viziunea constructivistă asupra cunoașterii, concepția învățării pe tot parcursul vieții, conceptul de învățare transdisciplinară, conceptul de competențe-cheie* ca finalități ale educației moderne. Această abordare, în opinia cercetătoarei M. Hadîrcă, oferă posibilitatea de realizare a unei *pedagogii collaborative*, în baza unui curriculum de tip integrat și a unor strategii transdisciplinare de predare-învățare, care să permită transferul de cunoștințe și abilități de la o disciplină școlară la alta și să favorizeze astfel integrarea cunoașterii, înțelegerea unitară a lumii și apropierea învățării de realitatea vieții [6, p. 67].

Principala caracteristică a *abordării transdisciplinare* este ideea că nici o disciplină de învățământ nu reprezintă un domeniu închis. Astfel, exploatarea și punerea în evidență a legăturilor dintre diferite discipline devine necesară. Cunoașterea reală și complexă a lumii, formarea unei viziuni integrate despre viață și lume devine posibilă numai prin corelarea cunoștințelor obținute de la lecții și activitățile de educație nonformală și informală la care participă elevii. Constatăm că *transdisciplinaritatea* se bazează pe probleme din viața reală și responsabilizează elevii pentru propria învățare, participând în mod direct și construind învățarea în jurul unor probleme mari.

*Abordarea transdisciplinară* se bazează pe intervențiile intelectuale, afective și psihomotorii ale elevului, pe conduitele mentale ale elevului și nu pe disciplină. Astfel, elevul învață în ritm propriu și este evaluat în funcție de ceea ce știe. Elevul cooperează cu colegii, își creează strategii proprii de învățare, în așa mod, asigurându-și o învățare activă. Prin *abordarea transdisciplinară*, spre deosebire de abordarea intra-

disciplinară, elevul interpretează, analizează, formulează, exprimă opinii personale, utilizează informația în rezolvarea problemelor. Deci, prin *transdisciplinaritate* se formează competențe integratoare și durabile prin transferabilitatea lor.

Creatorul și promotorul *paradigmei transdisciplinarității* B. Nicolescu susține că viziunea transdisciplinară asupra învățării poate conduce la realizarea unei *educații integrale a personalității*, care trebuie să dezvolte „atât mentalul, cât și sensibilitatea, dar și trupul ființei umane, întrucât numai transdisciplinaritatea acționează în scopul stabilirii echilibrului necesar între interioritatea și exterioritatea ființei umane” [7, p. 93]. O persoană formată integral pune în acord cele trei dimensiuni ce alcătuiesc ființa: *mentală, emoțională și fizică*.

În opinia cercetătorului, intelectul uman însoțește mai rapid și mai bine cunoștințele atunci când ele sunt înțelese nu doar cu mintea, ci și cu sentimentele și corpul, și că numai educația integrală poate conduce la „dezvoltarea unei gândiri transdisciplinare și la instaurarea unei culturi transdisciplinare”. Asume educația transdisciplinară, susține autorul, oferă instrumental prin care pot fi compatibilizate cele două sisteme de gândire, sistemul din *planul fizic* – material și sistemul din *planul ideatic* – imaterial [7, p. 148].

Operând cu noțiunea de *transdisciplinaritate*, L. Ciolan afirmă că aceasta înseamnă integrarea competențelor într-un cadru flexibil de acțiune, stabilit ca urmare a consensului asupra unor practici cognitive și sociale, afirmație la care aderăm și noi. Soluția unei probleme, susține autorul, trece dincolo de cadrele formale ale oricărei discipline și va fi eminamente transdisciplinară [5, p. 36].

După cum constată cercetătorul, nu structurile disciplinare, centrate pe conținut, duc la integrare ci cele inter- și transdisciplinare: *integrarea provine din caracterul dinamic și complex al competențelor necesare pentru a rezolva o problemă într-un context specific*. Întrucât este greu de imaginat o disciplină / disciplinarizare a socialului, opțiunea logică rămâne *integrarea disciplinelor*. Datorită nevoilor cognitive și sociale, organizarea cunoașterii are loc după alte criterii: se trece de la criteriile legate de structura logică/cronologică/epistemologică a disciplinei la articlările temporale, orientate pe rezolvarea de probleme. Cunoașterea este un proces și produce, la rândul ei, procese, acțiuni angajate [5, p. 38-40].

Astfel, putem constata că *abordarea transdisciplinară* creează condiții pentru reconfigurarea învățării. În susținerea acestei concluzii vin și afirmațiile cercetătorului L. Ciolan că *abordarea transdisciplinară* a învățării presupune fuziunea obiectivelor și a conținuturilor disciplinare în perspecti-

va reprezentării holistice și a rezolvării problemelor complexe ale contemporaneității. În abordarea holistică a unui obiect, accentul se pune numai pe unitate, pe întreg, nu pe părți, iar integrarea curriculumului se poate realiza prin:

- combinarea obiectelor de studiu;
- stabilirea relațiilor între concepte, fenomene și procese din domenii diferite;
- corelarea temelor supuse învățării cu situațiile din viața cotidiană;
- crearea unor unități tematice în curriculum;
- centrarea pe activități integrate de tipul proiectelor;
- gestionarea eficientă a timpului școlar și gruparea elevilor pe cercuri de interese [6, p. 63].

Venind în sprijinul valorizării superioare a mediului de învățare, abordarea transdisciplinară a învățării este utilă pentru înțelegerea realității la nivel global. Și în acest sens, abordarea transdisciplinară poate să asigure reconfigurarea învățării prin unirea diferitelor aspecte ale cunoașterii în asociații semnificative, ca mai apoi să se ajungă la formarea competențelor transversal sau competențe-cheie

Se deosebesc două tipuri de *transdisciplinaritate*: *instrumentală și comportamentală*. *Transdisciplinaritatea instrumentală* se axează mai mult pe rezolvarea problemelor, decât pe obținerea de cunoștințe „de dragul cunoașterii” și transmite elevului metode de muncă intelectuală transferabile la situații noi. *Transdisciplinaritatea comportamentală* susține elevul în organizarea încercărilor sale în context diferite [Apud 1, pp. 150-151].

Pentru *transdisciplinaritate* sunt caracteristice teme de cercetare care tind spre o abordare holistică unde se pune accentul pe unitate, pe întreg. Reiese că, în *abordarea transdisciplinară* nu se neglijează relațiile reciproce și în același timp se abordează întregul și părțile, unitatea prin diversitate și diversitatea prin unitate [1, p. 152]. *Abordarea transdisciplinară* presupune stabilirea corelațiilor dintre cunoștințe, domenii, științe și implicarea unor concepte sau metode utilizate inițial într-o disciplină, știință și care sunt utilizate în prezent de alte discipline/științe[9].

*Transdisciplinarității* îi sunt caracteristice două laturi esențiale:

- *latura filosofică*;
- *latura metodologică*.

*Latura filosofică* ține de propagarea unei noi înțelegeri a realității, în general, și a realității educaționale, în special, aceasta alcătuind *atitudinea transdisciplinară*. *Latura metodologică* ține de modalitățile de utilizare a diverselor trepte ale integrării în procesul educațional și alcătuiește *competența transdisciplinară*.

Aceste modele pot fi realizate prin implementarea *Curriculumului privind învățarea cross-curriculară/ Curriculum transdisciplinar* care va asigura abordarea transdisciplinară și *Core curriculum*, care realizează aspectele învățării monodisciplinare sau pluridisciplinare obligatorii.

*Modularitatea cross-curriculară* ca punte între treptele școlare, între educația formală, nonformală și informală trebuie să răspundă următoarelor criterii fundamentale:

- să definească un ansamblu de situații de învățare;
- să vizeze obiective determinate;
- să propună probe de evaluare pentru a realiza feedback-ul;
- să poată să se integreze în contexte variate ale învățării;
- să contribuie la formarea competențelor-cheie [1, p.151].

Cele analizate mai sus ne conduc la concluzia, că *inter/ transdisciplinaritatea* creează un nou context de învățare, astfel, contribuind la reconfigurarea învățării prin:

- stabilirea relațiilor reciproce între elev – profesor;
- trecerea la tipul de învățare conceptuală aprofundată;
- angajarea elevilor în învățare prin probleme;
- aplicarea cunoștințelor în contexte noi și complexe;
- centrarea pe colaborare, rezolvare de probleme;
- transferarea cunoștințelor din viața de zi cu zi în practica școlară, de la o disciplină la alta, pe verticală și orizontală;
- creșterea motivației pentru învățare;
- stimularea capacității de autoevaluare;
- creșterea stimei de sine și a sentimentului de siguranță într-o lume a schimbărilor rapide etc.

*Inter/transdisciplinaritatea* permit nu doar asigurarea unei integralități pedagogice a procesului de formare-dezvoltare integrală a personalității umane, ci și cunoașterea de tip integrat, contribuind la conștientizarea faptului că întregul univers este un ansamblu de sisteme interconectate și acțiunea oricăruia dintre ele influențează manifestările ulterioare ale celorlalte.

## REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. ACHIRI, I. *Posibile modele de inter- și transdisciplinaritate în învățământul general*. În: Paradigma de reconfigurare a procesului de învățare. Institutul de Științe ale Educației, Chișinău, 2021, 242 p.
2. BĂLICI, V. *Contextul învățării transdisciplinare și comunicarea eficientă*. În: Cercetarea în științele educației și în psihologie: provocări, perspective. In memoriam profesorul Nicolae Bucun. Conferința științifică națională, 16 septembrie 2021. Chișinău: IȘE (Tipogr. Print-Caro).
3. CALLO, T. *Conceptia educației integrale*. În: Educația integrală. Fundamentări teoretico-paradigmatice și aplicative. Chișinău: IȘE, 2015, p. 12-33.
4. CALLO, T. *Integrarea conținuturilor învățării din perspectiva formării competențelor-cheie*. În: Paradigma de reconfigurare a procesului de învățare. Institutul de Științe ale Educației, Chișinău, 2021, 242 p.
5. CIOLAN, L. *Învățarea integrată. Fundamente pentru un curriculum transdisciplinar*. Iași: Polirom, 2008.
6. HADÎRCĂ, M. *Abordarea transdisciplinară: o perspectivă de reconfigurare a învățării spre formarea de competențe-cheie*. În: Paradigma de reconfigurare a procesului de învățare. Institutul de Științe ale Educației, Chișinău, 2021, 242 p.
7. NICOLESCU, B. *Transdisciplinaritate*. Iași: Editura Polirom, 1999.
8. PETROVȘCHI, N. *Integralizarea – o nouă abordare a perspectivelor cunoașterii în procesul educațional*. În: Univers Pedagogic. 2020, nr. 1(65), pp. 3-6.
9. ZAMAN, Gh., GOSCHIN, Z. *Multidisciplinaritate, interdisciplinaritate și transdisciplinaritate: abordări teoretice și implicații pentru strategia dezvoltării durabile postcriză*. În: Economie teoretică și aplicată, Volumul XVII (2010), No.12(553), pp. 3-20, [http://store.ectap.ro/articole/532\\_ro.pdf](http://store.ectap.ro/articole/532_ro.pdf). (accesat în 19 iulie, 2023).